

על דא ועל הא

איחולים לרבנות

דומה כי במת "מורשה" מייצגת חתך אנושי נכבד השלם בכל מאודו עם מוסד הרבנות הראשית לישראל ואשר חפץ ביקרה וביוקרתה. אין אנו מן השוללים את עצם נחיצותה ואין אנו גמנים על הנאשמים מאפשרות הפעלתה התקינה.

נאמנה הכרתנו כי הרבנות הראשית "שיצאה מתחת ידיו" של מרן הגראי"ה קוק זצ"ל, בודאי חזקה שיצאה דבר מתוקן ולא באה, חלילה, לתקלה. מאמינים אנו כי גודש הבעיות סביבה אות הוא לערכה הרם, שכן כך דרכו של הסט"א להטפל לגדולה.

מאחלים אנו לרבנות כי אמנם תמלא לטובה את כל משאלות לבנו. בראשית דרכם של האישים הדגולים, ה"פנים החדשות" ברבנות, נצרף את אחולינו, טפוחי-תקותינו: תהא זאת רבנות כלל-ישראלית ובעלת יזמה. תהא זאת רבנות בעלת שיעור קומה רוחני ובעלת כושר ייצוגי ומעשי. תהא זאת רבנות שתפתור בעיות בוערות ותעורר בעיות רדומות.

ועל כלנה תהא זאת רבנות המרבה שלום בעולם, ותלמידי חכמים בכלל העולם.

(מגיב)

חבל על הרבנות

חבל, חבל מאד, שענייני הרבנות הראשית, לכל הסתעפויותיהם, אינם מתנהלים בדרך המלך ואין הספינה מנווטת דרכה על מי מנוחות.

חבל, חבל מאד, שכל חילוקי דעות הופכים ל"מחלוקת לשם שמים שסופה להתקיים". כל ניגוד-דעה הופך ל"סלע מחלוקת", בחינת סלע איתן שאין להזיזו כמלא נימה, והוא יציב ועומד עדי עד.

חבל, חבל מאד, שהתנצחויות-הלכה גערכות באמצעות העתונות, וחבל שבעתים שיד בהן גם למעוטי-הלכה ולחסרי דעת-תורה.

חבל, חבל מאד, שמיד מעפילים ל"טונים גבוהים" ופוצחים במלחמת-כרוזים גדושי שמתאות והשמצות.

חבל, חבל מאד, שסיעות-סיעות מלביי-מחלוקות מושכים בשני קצוות החבל, ומותחים עד כדי קריעה. הפירוד בקרב הציבור הדתי-תורני מתרחב והולך; קיטוב המחנות מעמיק וחומות מתגבהות והולכות.

חבל, חבל מאד, ש"מלחמות רבניות" מעין אלו עתידות לפרוץ מדי חמש שנים, למועד הבחירות המתחדשות. התמודדויות תכופות אין בהם סימן ברכה ומגרעתן ברורה למדי. חבל, חבל מאד, שאין שני מלכים משתמשים בכתר אחד, אך אין מנוס מעובדה בסיסית זו. יש להצטער על כי אין ההרמוניה שוררת לפחות לפי התנאים האפשריים, ומאמינים אנו שהם אפשריים. לו חכמו ישיבילו לחלק את התפקידים, וכל מלך ימשול בתחומו בכיפה, בכתר לעצמו.

חבל, חבל מאד, על דאבדין, ויהי רצון דאישתכחון.

(מגיב)

"בעצם" — למה לא ?

מונח לפנינו גליון 5 — כסלו תשל"ג — של "בעצם", בטאון נוער דתי, ירושלים השלמה. מבין קפלי דפיו נושבת רוח נעורים; קצת שובבנית והרבה רצינית.

מסתבר שיש מקום לבטאון מעין זה. ניכר כי למרות סגנונו הקליל — המתובל בסממני עתונאות — יודעים עורכיו את אשר לפניהם ומשתדלים להוביל לקראת מטרות חינוכיות ויהודיות מובהקות.

לכאורה מקום היה ל"קנאת סופרים" בינינו, אך דוקא בשל הקירבה — בחינת "בעצם מעצמינו" — חל בנו מאמר חז"ל "בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו", ולפיכך נשגר את ברכתנו: אחותנו את היי לאלפי רבבה.

וכאחות מבוגרת מעט יורשה לנו להזהיר מפני התחכמות-יתר — בצד הסגנוני, ומפני הגרורות לאנטי-ממסדיות לשמה — בצד התכני. כותרות-משנה בנוסח, "מה כבר לא עשו לנו ה"ממזרים" הללו, החליפו את צמד הרבנים הראשיים, הרעידו את המושבים המחוממים בכנסת ישראל ועוד ממזרותם נטויה עלינו", — כותרות אלו נוח לנו שלא נכתבו משנכתבו. כיו"ב, דרך משל, המשפט בראיון עם מר יהודה פלד, יו"ר הוועד למען שלימות העם, בו מכריז שהוא "מאמין באמונה שלימה שאחד מן השרים של אותה מפלגה (קרי מפד"ל) הוא שליחו של השטן וכי הוא הושיב אותו שם". משפט זה ראוי להסתייגות חריפה (למרות אנטי-ממסדיותו), אם לא לגניזה.

מכל מקום מצטרפים אנו ל"טפיחות העידוד" שמערכת בעצם" משתבחת בהן, ומקוים שיפלט לו את דרכו העצמית והעצמאית.

(ישר)

האמנם "בדלנות" ?

סקירה בשולי מאמר ב"מורשה" ותגובות עליו

ב"מורשה" ג' נתפרסם מאמרו של הרב יעקב פילבר "מחינוך דתי לחינוך תורני". המאמר קורא לייסוד תת-זרם תורני במסגרת החמ"ד, וטוען כי "חובתו של האגף לחינוך דתי להעמיד בפני כל הציבור הדתי שתי מערכות חינוך, האחת דתית והשניה תורנית, ולאפשר לכל הורה דתי לבחור לעצמו את השיטה החינוכית הנראית לו". כוון חדש זה "דורש מהפכה והיערכות בשטחים שונים". במיוחד מדגיש הכותב את הצורך בשינויים עקרוניים בתכנית הلمודית — כמותית ואיכותית — ואת ההכרח בהכשרת מורים מיוחדים, בעלי רמת ידיעות נאותה וחדורי יראת שמים.

מאמר זה זכה לתגובות אחדות ועורר הדים מכיוונים שונים. באותה חוברת מגיב מר יהודה קיל, ראש האגף לחינוך דתי במשרד החינוך. הערותיו אינן שוללות את מסקנות המאמר כי אם את הניתוח ההסטורי-סוציולוגי שהרב פילבר משתמש בו לבסס את הנחותיו מדוע הגיע הפמ"ד לאן שהגיע ונעצר בנקודה זו. מר קיל מצביע על הישגיו של הפמ"ד, הכולטים במיוחד מן הבחינה הכמותית ומתוך ראייה כוללת, כלל-ישראלית. הוא מציין כי הוצאת מערכת החינוך מתחום הממלכתיות והעברתה ל"רשות הציבוריות הדתית" עשויה לצמצם מערכת זו ולהפכה ממערכת חינוך ממלכתית המיועדת לכל, למערכת המיועדת לכת מסוימת בלבד.

מערכת "מורשה" סיכמה את הויכוח באותו גליון וציינה "כי יהיה זה מצער לו ישאר הויכוח החשוב הזה במישור האקדמי ויתמקד סביב שאלת הרקע ההסטורי או הסוציולוגי של הבעיה אשר בעינה עומדת".

בבטאון הקיבוץ הדתי, "עמודים" מס' 324, כסלו תשל"ג, מוצאים אנו את תגובתו החריפה של הח' צוריאל אדמנית מקבוצת יבנה. אף הוא מטפל בעיקר בהנחות-הרקע של המאמר ותוקף את הדעה שהובעה בו כי בתקופת הבראשית, טרום המדינה, בתקופת יציקת הדפוסים החברתיים של תחייתנו הלאומית — הירבה אז הצבור הדתי לחקות את החילוני ולא בנה את מסגרותיו בתחומי החברה והחינוך מתוך התבוננות במקורותינו היהודיים-היחודיים. דומה כי המשפט "על רקע זה (= של שיטת החיקוי) יש להבין גם את הקמת המושב הדתי והקיבוץ הדתי" הוא שקומם ביותר את צוריאל. לפיכך רואה הוא את כל דברי הכותב "כיהירות", מזהה את כתיבתו כמקבילה לשיטת הפסילה ה"אגודיסטית"; מאשימו בחוסר הגיונות בהשתמשו בבקורת העצמית של ח"כ גולדשמידט (לשעבר ראש האגף לחינוך דתי) על החמ"ד, דבר שאינו מצוי בקרב "האורטודוקסיה הדוגמטית".

אין צוריאל עוסק כלל בגופה של בעיה: מתן אפשרות ממלכתית להורים המעוניינים בחינוך תורני מובהק, בכמות ובאיכות. מאידך מכתיר הוא את תגובתו בכותרת מאשימה: "בדלנות בדמות דתית לאומית". לא נתקררה דעתו עד שחתם דבריו בקביעה כי "אלו סימנים של התפוררות המחנה של היהדות הדתית לאומית. אנשים שגדלו בתוכנו, פועלים בשמנו ומחנכים בתוך מסגרתם מפיצים את הרעל של פירוד פנימי, של קנאות בלתי מעודנת שסופה הפלת מומים המונית ושנאת אחים" (ההדגשות אינן במקור).

האמנם ? אתמהא !

אכן יש מקום לדיון מעמיק ולהסברה נרחבת כי הדרישה לאפשר לחפצים בכך את העלאת הרמה בתחומי החינוך והחברה — אין בה שמץ של בדלנות או ניצני-פירוד. מקור הדרישה בעובדת-יסוד של גיוון ("פלורליזם" המקודש!) וחופש הבחירה כנגד קולקטיביזם חינוכית-חברתית-השקפתית.

כנראה שהחשש שמא "מודל משופר" של מסגרת חינוכית או חברתית יחייב את המסגרות האחרות הוא הוא המניע ל"התגוננות" בנוסח הכרזות "בדלנות!" מקוים אנו לעסוק בנושא זה בהרחבה באחד מגיליונות "מורשה" הבעל"ט ולעמוד על תופעת ה"התכנסות" הרווחת במחנה הדתי — בחינוך, בשיכון, בחברה וכיו"ב. "התכנסות" זו היא, אילן, התריס היחידי כנגד רוחות הרחוב ו"תרבות" המתירנות הפושה.

בהקשר זה יזכר מאמרה של הגב' שולמית אלוני ב"ידיעות אחרונות", כ"א תשרי תשל"ג, "אפארטהייד נוסח ישראל". הכותבת מצווחת ככרוכיא על השיכונים הדתיים שהם בחינת "אפיקורוס ריין", ובשם הדמוקרטיה הצרופה טוענת לזכותם של חילוניים להדריך מנוחת שבתם של שכניהם הדתיים, בביתם הם. היא זוקפת אזנים בתמהון תהומי למשמע דברי פרנסי אלוני-שבות כי "כאן יגורו רק יהודים דתיים". כה יקרים בעיניה זכויות האזרח עד שאיננה תופסת איך מסוגלים בכלל לחשוב על אי-העסקת מורה בחינוך הממלכתי דתי אך ורק משום ש... העיזה להנשא לחילוני. כך בדיוק מצטיירת לעיניה זכותם הטבעית דמוקרטית של הורים לחנך בניהם כרצונם. וכו' וכו' ועוד חזון למועד.

וקול נוסף במקלות התגובות: מר ח' ברחי פרסם ב"ידיעות אחרונות" (י"ב תשרי תשל"ג) מאמר התקפה מזורז במקצת, בשם "שאיפות בדלניות בחינוך הדתי". אין הוא טורח כלל להכנס לנושא אלא מיד מטיח את ההאשמה בדבר "גיטואיזציה של החינוך הדתי ומחיקת החלק הממלכתי ממנו". קורא הוא ל"עקירת זרע הפורענות מן השרש". הקורא השקול יבחין מיד כי יצר הבקורת הפך את היוצרות, שהרי הרב פילבר קורא להכרה ממלכתית במערכת חינוך משנית; תת-זרם-תורני.

ברוב להיטותו להרחיב את הבקורת הפנה מר ברחי את חציו כלפי המפד"ל ורואה במאמר הג"ל מעין פרוגרומה של מפלגה זו. לדעתו "הדברים נכתבו במורשה — פרסום רשמי של המפד"ל בשיתוף עם ההסתדרות הציונית העולמית". "לאחר מכן מסתייגת המערכת — קרי המפד"ל בשיתוף עם התנועה הציונית — מדבריו של מר קיל ומצדיקה את הרב פילבר". אין לו טענות כלפי הכותב אלא "כלפי המפד"ל שדברי הרב פילבר זופיעו בפרסום רשמי שלה, ובגושפנקא של מערכת מטעמה".

ובכן להווי ידוע; אין "מורשה" פרסום רשמי של המפד"ל ולא של התנועה הציונית העולמית. אין ה"מערכת מטעם" ולא בגושפנקא של מישוהו. מעבר לשער החוברת צוין כי המערכת עצמאית לחלוטין ומעולם לא קבלנו תכתיבים לפרסום דעה או לגניזתה. לגופם של דברים; שבח גדול היה בדבר אילו הרעיון הכללי הטמון בדברי הרב פילבר — הקורא להעלאת הרמה התורנית בחינוך ולשימוש בכלים ממלכתיים — היה מנחה את המפד"ל ו/או התנועה הציונית העולמית.

מי יתן ?

(ישר)

לויכות המחודש על עתיד השטחים

הגרם לכך ספרו של א. אליאב "ארץ הצבי", או שמא תקופת הבחירות הממשמשת ובאה, על כל פנים הויכות על עתיד השטחים התלקח מחדש לאחר הפסקה ארוכה. השנים שחלפו נתנו מעט פרספקטיבה לדיון בבעיה נכבדה זו.

טענה אחת כבדת משקל שהיתה עיקרית למחייבי הנסיגה כמעט ואינה נשמעת יותר, והיא: לא בכחנו לקבוע את הדבר. כחות מעצמתיים אדירים הם המכתיבים ויכתיבו את צו הנסיגה, לא נוכל עמוד בלחצים. יש בחינת פיקוח נפש של אומה ומדינה.

על זה הרקע נשמעו גם במחנה התורני והרבני דעות של בודדים שיש ומותר וחובה לסגת. אף טענו כי עמידה עיקשת בגבולות הקיימים היא בחינת "מצדה".

עתה לאחר שש שנים מתברר יותר ויותר שההכרעה מסורה רק בידינו, ואין כל כח כופה מבחוץ שיאלצנו לסגת. נסיגה והפקרת השטחים עשויה להיות רק אקט שברצון ולא בכפיה ובהכרח.

הכל גם מודים שדוקא הימצאות השטחים בידינו היקתה את ארס האיבה הערבית לישראל ויותר מכל יצרה תנאים לחיי שלום, גם אם אין השלום כתוב וחתום.

למצדדי הנסיגה לא נותר אלא לגייס נימוקים ממישורים אחרים לגמרי. המשותף למרבית הנימוקים החדשים — השטחים מהווים בעיה חמורה שיש להפטר (לא לפתור!) ממנה מהר ככל האפשר.

אומרים: הרוב היהודי, יצטמק [כאילו הותנתה אי פעם שיבת ציון של ימינו, ברוב יהודי. ואגב, התחזיות עליהן מתבססים רואי השחורות הן תחזיות הבנויות על חוסר אמונה בעליה גדולה ממשית, חיצונית ופנימית. בעית הרוב היא בעיה וניתן היה להתמודד עימה באמצעות גישה מתאימה ומעשים ולא כאן המקום לפרט זאת].

אומים, השטחים מכבידים על כלכלת המדינה [קביעה השנויה בויכוח בין כלכלנים. התחזית החמורה ביותר אומדת את הוצאותינו בשטחים, ב־150 מיליון לירות. האין הקורא חש בגיחוך, הרי זה פחות מכפלים הפסדי "ורד". כל זה מתוך תקציב של כעשרים מליארד לירות. ועל מה מוצאים אותם סכומים? האם לא על מטרות לאומיות כמו עליה בטחון שיכון ופיתוח הארץ, ומדוע לא תהא החזקת השטחים — שהם ליבה של הארץ, — כאחד מהם? אם אמנם כאלה הן ההוצאות, דומה שמעולם לא היתה השקעה טובה מזו].

מעתה מצפים היינו להשתלבותם של אישים תורניים ומנהיגי ציבור בעלי הכרה רתית לאומית בויכוח תוך השמעה תקיפה שכל אותם טיעונים אינם עומרים בפני החובה להחזיק בחבלי ארץ ישראל כולם.

מרבבים שלום בעולם

"אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: תלמידי חכמים מרבבים שלום בעולם, שנאמר: וכל בניך למודי ה', ורב שלום בניך. אל תיקרי בניך אלא בוניך". (ברכות סד).

כך צריך היה להיות. רבי אלעזר קבע זאת כעובדה, אנו מביעים זאת כמשאלה בסיומה של תפילה.

מה מאד מכאיב לראות כי אין שלום ואין נועם, ומקל חובלים מהלך עלינו אימים. אם חסרים היינו סימנים כי קרוב בואו של בן דוד, קפץ עלינו גם רוגזו של זה הסימן. "דור שבן דוד בא קטיגוריה בתלמידי חכמים" (כתובות קיב:).

וכפירושו של רש"י — "הרבה מסטיגים ומלמדים חובה יעמדו עליהם". (ושם קודם מספרת הגמ' על תלמידי חכמים המחבבים ביותר את ארץ ישראל, ומסירים מכשולים לבל יצא חלילה שם רע על הארץ. אף הם בתלמודם מבקשים מקום של הנאה לבל תעלה תרעומת על ישיבת ארץ ישראל).

שלום, אותו מרבבים תלמידי החכמים, אין מובנו שלום של ויתור, אין בו הימנעות מעמידה על נקודת האמת, אך הדרך בה עומדים היא דרך של נועם ושלום. רק בהליכה בדרכה של תורה דרך נועם, נקראים הבנים — בונים, דרך של ליבוי מחלוקות וביזוי כבוד לומדי תורה, מביאה לחורבן.

"לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביוז בה תלמידי חכמים" (שבת קיט:).

אותה דרך, היא גם זרועת מכשולים, כי רק כש"שלום רב לאוהבי תורתך" אז "אין למו מכשול". (תהלים קיט, קסה)

הרבה דרכים בתורה וכל לומד דרכו וגתיבו שלו, אך אופי אחד לכולם.

"דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" (משלי ג, יז)

מלב חרד וכואב יוצאת תפילתנו — קריאתנו.

"יהי שלום בחילך שלום בארמנותיך למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית ה' אֵלֵהֵינוּ אִבְקֶשָׁה טוֹב לך" (תהלים קכב)